УДК 78.046-021.64/.015.3:630*
DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-143-147

ХРИК Василь Михайлович –
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент, завідувач кафедри лісового господарства
Білоцерківського національного аграрного університету
ORCID:https:orcid.org/0000-0003-1912-3476
e-mail: hvm2020@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМПЕТЕНТНІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОСЛІДНИЦТВА У БАКАЛАВРІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Глибокі структурні зміни, що відбуваються в сучасному світі, потребують розвитку нових підходів до побудови загальноосвітньої та професійної підготовки фахівців. Це зумовлює постійну модернізацію системи освіти.

Головна мета професійної освіти – підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентноспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, вільно володіючого своєю професією та орієнтованого в сумісних галузях діяльності, здатного до ефективної праці за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності, задоволенню потреб людини в отриманні відповідної освіти. В зв'язку з цим в освіті багато уваги приділяється реалізації компетентнісного підходу, орієнтованого на формування певних компетентностей.

Підготовка фахівців лісового господарства на теренах України розпочалася порівняно недавно. У процесі професійної підготовки фахівці вивчають понад 50 дисциплін гуманітарного, соціально-економічного та природничо-наукового, професійного (професійно-орієнтованого) та практичного циклів підготовки. Максимальна визначена кількість академічних годин для набуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр лісового господарства, складає 7200 годин, або 240 кредитів згідно стандартів кредитно-модульної рейтингової системи [11].

Згідно стандарту вищої освіти України «Бакалавр лісового господарства» визначає, що випускник повинен мати здатність до підготовки та проведення соціологічних та соціально-педагогічних досліджень. Виходячи із цієї здатності він повинен, використовуючи теоретичні знання філософії, лідерства із застосуванням теорії математичної статистики, вміти розробляти програми екологічних та лісівничих досліджень та здійснювати їх практичну реалізацію такими лісівничо-таксаційними методами як: вибіркове опитування, аналіз документів, спостереження і експеримент [12].

Також у Освітньо-кваліфікаційній характеристиці зазначено, що бакалавр лісового господарства за умов набуття відповідного досвіду може адаптуватися до такого напрямку суміжної професійної діяльності, як дослідницька.

Для успішного формування вмінь дослідника у майбутніх бакалаврів сільського господарства за термін навчання пропонується використати компетентнісний підхід котрий відповідає потребам суспільства та вимогам Болонської декларації щодо підготовки фахівців різних галузей знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з визначенням Ю. Ємельянової «компетентність – це рівень навченості соціальним та індивідуальним формам активності, яка дозволяє індивіду в рамках своїх здібностей і статусу успішно функціонувати в суспільстві» [7, с. 81–87].

Компетентнісний підхід визначає в першу чергу, що випускник має володіти певними компетенціями. Зокрема, у словниках «компетенція» (лат. *competentia* – узгодженість, поєднання) розглядається як коло питань, у яких певна людина володіє досвідом, або добре обізнана: 1) коло повноважень (прав і обов'язків) будь-якої організації, закладу чи посадової особи; коло питань, у яких дана особа має певні знання, досвід; 2) коло питань, в яких хтось добре обізнаний [10, с. 234].

Водночас, науковці по-різному розуміють зміст поняття «компетенція».

Є певні протиріччя у розумінні науковцями змісту поняття «компетентність» (від лат. *competens* – здібний). Деякі вчені розуміють її як інтегральну якість особистості, що необхідна для реалізації нею професійної діяльності; інші переконані, що компетентність – це сукупність знань та умінь, котрі визначають результативність професійної праці чи прояв єдності професійної та загальної культури особистості.

Дослідники, переважно, визнають, що поняття «компетентність» з'явилося у вітчизняному педагогічному лексиконі не в результаті саморозвитку, а було запозичене із зарубіжної педагогічної літератури [5, с. 136–144; 8; 2, с. 51–55]. Звернемося до

міжнародного досвіду визначення професійної компетентності. Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнень та освіти тлумачить компетентність як «спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність» [9, с. 20]. Подібні думки висловлює у своєму дослідженні автор компетентнісного підходу в англійській освіті Дж. Равен. Учений пов'язує зміст професійної компетентності із специфічною здатністю людини ефективно виконувати конкретну діяльність у певній предметній галузі (вузькоспеціальні знання; предметні навички; способи мислення; відповідальність за свої дії).

У державних стандартах європейської професійної освіти [6] компетентність охоплює: 1) задані навички (можливість виконувати певні індивідуальні завдання); 2) використання знань та умінь на робочому місці на рівні встановлених вимог (стандартів) до даної роботи; 3) здатність відповідально виконувати обов'язки і досягати запланованих результатів; 4) здатність знаходити вирішення у нестандартних ситуаціях; 5) здатність застосовувати знання і вміння у нових умовах виробничої діяльності [6, с. 96].

Варто додати, що у дослідженнях С. Шишова, М. Сирятова, А. Тубельського, М. Холстед, Т. Орді, З. Бездухова, В. Манька компетентність тим чи іншим чином пов'язується з еталонами (стандартами), нормами, професійними мінімумами, яким мають відповідати працівники.

На сьогодні розвинута дослідницька поведінка розглядається не як вузькоспеціальна особистісна особливість, що вимагається з невеликої професійної групи науковців, а як невід'ємна характеристика особистості, що входить у структуру уявлень про професіоналізм та компетентність у будь-якій сфері культури. І навіть ширше – як стиль життя сучасної людини [9, с. 13].

У сучасних умовах інтерес психологів і педагогів до проблем дослідницької поведінки зростає. Проводяться спеціальні фундаментальні дослідження загальних основ психології дослідницької поведінки (А. Н. Подд'яков), розробляється проблематика діагностики та розвитку дослідницьких здібностей (А. Н. Савенков). Особливо інтенсивно ведуться дослідження в галузі педагогічної психології та педагогіки, де дослідницька поведінка розглядається як один з ефективних інструментів, що дозволяють трансформувати процес розвитку особистості в процесі саморозвитку (Т. А. Єгорова, М. В. Кларін, А. В. Леонтович, А. С. Обухів, А. Н. Подд'яков, А. І. Савенков), а натомість по спеціальності лісове господарство такі дослідження відсутні.

Мета статті полягає в аналізі професійної підготовки щодо надання дослідницької компетентності фахівцям спеціальності 205 «Бакалавр лісового господарства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки в житті сучасної людини роль і значення дослідницької поведінки зростають, повинна збільшуватися і частка дослідницьких методів навчання в масовій освіті. Даний процес вже можна спостерігати, і один з симптомів, що вказує на це, – поява і активне використання в сучасній педагогіці спеціальних термінів – «дослідницьке навчання», «дослідницький принцип», «дослідницький метод» та ін. Причому інтерес до них посилюється, що досить виразно проявляється у вітчизняній теорії навчання і сучасній освітній практиці.

Внесення елементів дослідження у навчання сприяє вихованню у студентів активності, ініціативності, допитливості і розвиває їхнє мислення, заохочує потребу в самостійних пошуках і «відкриттях», задовольняє їхній «дослідницький рефлекс».

Тому сучасній освіті необхідне вже не просте фрагментарне включення методів дослідницького навчання в освітню практику, а цілеспрямована робота по формуванню та розвитку способів дослідницької діяльності.

Розглядаючи дослідницьку діяльність у контексті вдосконалення вищої освіти, О. І. Соколова підкреслює, що в даний час дослідний і особистісні підходи є головними напрямками вдосконалення вищої освіти. Під їх впливом навчання у ЗВО набуває нових рис:

– стає процесом, що розвиває особистість фахівця, побудованим на творчій активності студента;

– набуває прогностичну спрямованість, націленість на майбутнє;

– стає дослідницьким процесом по своїй суті, формує наукове мислення студентів;

– передбачає творчий характер спільної діяльності викладача і студентів;

– орієнтує майбутнього фахівця на дослідження себе, своїх можливостей і здібностей;

– вимагає науково-методичного забезпечення.

Названі риси знаходять своє відображення у змінах соціальних, моральних норм і відносин у суспільстві, духовно-морального та ідеологічного світогляду людей, їх національно-культурної, цивільної та економічної свідомості. Вони зачіпають, у першу чергу, інститут освіти, що є однією з наукомістких сфер духовного виробництва та відтворення. Як зазначають А. Г. Асмолов і Т. А. Ягодін, освіта відповідає своєму істинному призначенню тільки тоді, коли вона створює умови для розвитку особистостей,

здатних звільнитися від впливів функціональної заданості. Усвідомлення цієї парадигми вимагає переосмислення основних принципів організації освітнього процесу, подолання стереотипів традиційної педагогічної свідомості [1, с. 6–13].

В умовах формування у сучасному суспільстві нових соціально-економічних відносин необхідно розглядати ЗВО як виконавця соціального замовлення на підготовку адекватних сучасним технологіям і вимогам соціальної мобільності кадрів для галузей промисловості і сфери послуг, для забезпечення відтворення і розвитку інноваційного потенціалу в економіці.

Аналізуючи дослідницьку спрямованість вищої професійної освіти, слід, безумовно, враховувати специфіку підготовки майбутніх бакалаврів сільського господарства у контексті змін і змісту самої соціально-педагогічної діяльності.

Незважаючи на активний інтерес науковців до проблеми становлення дослідницької компетентності, у теорії і практиці лісового господарства це питання залишається недостатньо вивченим. Можна констатувати, що в нинішній час при різноманітті підходів відсутнє єдине розуміння сутності дослідницької компетентності, процесу її становлення.

Однак, узагальнення різних підходів дозволяє представляти дослідницьку компетентність як особливу форму існування знань, умінь, освіченості в цілому, які призводять до особистісної самореалізації, внаслідок чого професійний ріст стає високо мотивованим, що дозволяє максимально реалізувати особистісний потенціал, усвідомити значимість своєї діяльності для себе і оточуючих.

Однією з головних цілей дослідницької діяльності є набуття студентами функціонального навику дослідження як універсального способу освоєння дійсності, розвитку здатності до дослідницького типу мислення, активізації особистісної позиції студента в освітньому процесі на основі засвоєння суб'єктивно нових знань, тобто самостійно одержуваних знань, які є новими і особистісно значимими для конкретної людини.

Аналіз робіт А. В. Леонтовича, А. І. Савенкова, Н. Н. Подд'якова, А. С. Обухова дозволяє сформулювати основні психолого-педагогічні вимоги до дослідницької діяльності студентів:

– відповідність нормам наукового дослідження – саме в науці сформувалися норми організації та здійснення дослідження як свідомої культурної діяльності; тільки при дотриманні цієї вимоги можна вести мову про передачу культури дослідження;

– спрямованість на розвиток особистості студентів; природний для науки процес отримання в ході досліджень об'єктивно нового знання не може бути пріоритетним; дослідницькі завдання та методики неодмінно мають бути адаптовані до рівня підготовки студентів;

– націленість на розвиток дослідницької позиції – вироблення власного ставлення до об'єкта дослідження і одержаних результатів, що дозволяє студенту стати суб'єктом власної навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідницька діяльність в освітньому процесі не може розвиватися без створення спеціальних педагогічних умов. Вона може бути зведена або до індивідуальних репродуктивних навчальних форм (занотовування, написання доповідей), або стати власне науковим, спрямованим на отримання об'єктивно нового знання, а тому об'ємним і вузькоспеціалізованим.

Таким чином, з одного боку, дослідницька діяльність є актом навчання, з іншого боку, в дослідницькій діяльності активізуються функції, що мають вихід на особистісний розвиток студентів.

Основна особливість дослідницької діяльності, на відміну від багатьох інших освітніх технологій, у тому, що при її реалізації не тільки формується система знань, розвиваються розумові операції, навички цілеспрямованості, планування, рефлексії, але й здійснюється набуття студентами норм, цінностей і традицій дослідницької діяльності як частини культури сучасної цивілізації.

Дослідницька діяльність в освітньому просторі ЗВО:

– задає спосіб набуття студентами культурної ідентичності в соціальному і професійному просторі (сприйняття норм, входження в традиції, набуття ідеалів і авторитетів в галузі дослідницької діяльності, становлення суб'єктом культурної інтелектуальної спільноти);

– володіє великим спектром можливих траєкторій професійного розвитку та є ефективним засобом цього розвитку;

– виступає як засіб індивідуалізації освіти, набуття особистісного сенсу і способу життя студентів, набуття цінностей і смислів дослідження, становлення суб'єктної позиції в процесі життєдіяльності.

Аналіз літератури дозволяє виявити і охарактеризувати також і функції дослідницької компетентності студентів:

– особистісно-розвивальна (розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, освоєння способів інтелектуального

саморозвитку та самовдосконалення майбутніх спеціалістів в освітньому процесі ЗВО);

– науково-методологічна (формування цілісного уявлення про сучасну наукову картину світу і техносфери; оволодіння сучасними методами наукового пізнання; формування наукового стилю мислення);

– культурологічна (входження в світ культури через культуру і традиції наукового співтовариства; долучення до культури наукових шкіл, до культури дослідницької діяльності; залучення в широкий соціокультурний контекст розвитку сучасної науки і техніки);

– ціннісно-орієнтаційна (здатність усвідомлювати цінність власної дослідницької діяльності як умови реалізації особистісного сенсу в навчанні, засіб подолання відчуження особистості від освіти; самореалізації у професійній діяльності) [3].

Таким чином, стає очевидною привабливість такого підходу до реалізації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У результаті аналізу наукових і методичних джерел нами було виявлено деякі протиріччя між нинішньою моделлю формування дослідництва у бакалаврів сільського господарства і вимогами, що ставляться до сучасного освітнього процесу. Розгляд цього питання з точки зору компетентнісного підходу, на нашу думку, може вирішити виявлені протиріччя. Для цього нами було розроблено компетентнісну модель формування дослідництва у бакалаврів лісового господарства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Асмолов, А. Г., Ягодин, Т. А. Образование как расширение возможностей развития личности (от диагностики отбора к диагностике развития). «Вопросы психологии», 1992. № 1. С. 6–13.

2. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога. *Педагогика.* 2003. № 10. С. 51–55.

3. Гончаренко Ольга Вадимівна. Педагогічне забезпечення формування дослідницької компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки у ВУЗі. 13.00.08 дис. канд. пед. наук М., 2010. 180 с.

4. Горб В. Г. Основная образовательная программа вуза: проблемы и решения. *Стандарты и мониторинг в образовании.* 2004. № 2. С. 22–31.

5. Дахин А. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? *Нар. образование.* 2004. № 4. С. 136–144.

6. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко [та ін.]; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Технол. ун-т Поділля; ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.

7. Емельянова, Ю. Н. Обучение общению в учебно-тренировочной группе [Текст]. Психологический журнал. 1987. Т. 8. № 2. С. 81–87.

8. Козаков В. А., Дзвінчук. Д. І. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: методологія та практика. К., ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. 140 с.

9. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: рек. з освіт. політики. К., 2003. С. 13–41.

10. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. 20-е изд., стереотип. М., Рус. яз., 1988. 750 с.

11. ОПП бакалавр лісове господарство. Білоцерківський національний аграрний університет.

12. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 205 Лісове господарство. Київ, 2018. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/205-lisove-gospodarstvo-bakalavr.pdf.

REFERENCES

1. Asmolov, A. H., Yahodyn, T. A. (1992). *Obrazovanye kak rasshyrenye vozmozhnostei razvytyia lychnosty (ot dyahnostyky otbora k dyahnostyke razvytyia).* [Formed as an expansion of opportunities for personal development (from the diagnosis of selection to the diagnosis of development)].Moskva.

2. Vvedenskyi, V. N. (2003). *Modelyrovanye professyonalnoi kompetentnosty pedahoha.* [Modeling the professional competence of a pedahon]. Moskva.

3. Honcharenko, O. V. (2010). *Pedahohichne zabezpechennia formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv u protsesi profesiinoi pidhotovky u VUZi.* [Pedagogical support for the formation of research competence of future managers in the process of professional training at the University]. Moskva.

4. Horb, V. H. (2004). *Osnovnaia obrazovatelnaia prohramma vuza: problemy y reshenyia. Standarty y monytorynh v obrazovanyy*. [The main educational program of the university: problems in solving. The standard in monitoring is educated]. Moskva.

5. Dakhyn, A. (2004). *Kompetentsyia y kompetentnost: skolko ykh u rossyiskoho shkolnyka?. Nar. obrazovanye*. [Competence and competence: how many of them have a Russian student ?]. Moskva.

6. *Derzhavni standarty profesiinoi osvity: teoriia i metodyka.* [State standards of vocational education: theory and methodology]. Vinnytsia.

7. Emelianova, Yu. N. (1987). *Obuchenye obshchenyiu v uchebno-trenyrovochnoi hruppe*. [Learning to communicate in a training group]. Moskva.

8. Kozakov, V. A., Dzvinchuk D. I. (2003). *Psykholoho-pedahohichna pidhotovka fakhivtsiv u nepedahohichnykh universytetakh: metodolohiia ta praktyka*. [Psychological and pedagogical training of specialists in non-pedagogical universities: methodology and practice]. Kyiv.

9. Ovcharuk, O. *Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity.* [Competences as a key to updating the content of education]. Kyiv.

10. Ozhehov, S. Y. *Slovar russkoho yazыka.* [Dictionary of the Russian language]. Moskva.

11. *OPP bakalavr lisove hospodarstvo.* [OPP Bachelor of Forestry]. Bila Tserkva.

12. *Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity stupenia vyshchoi osvity – bakalavr haluzi znan – 20 Ahrarni nauky ta prodovolstvo spetsialnosti – 205Lisove hospodarstvo*. (2018). [The standard of food education in Ukraine of the first (bachelor) level of education in the level of food education – bachelor of knowledge – 20 Agrarian science and food of specialty – 205 Lisov government]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ХРИК Василь Михайлович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, завідувач кафедри лісового господарства Білоцерківського національного аграрного університету.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх фахівців лісового господарства, формування у них готовності до професійної діяльності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KHRYK Vasyl Mykhailovych – Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor Associate, Head of the Department of Forestry, Bila Tserkva National Agrarian University.

Circle of scientific interests: training of future forestry specialists, formation of their readiness for professional activity.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2021 р.

УДК 378.61.
DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-147-152

ЧАБАНОВИЧ Надія Богданівна –
кандидат педагогічних наук, завідувач відділення анестезіології та інтенсивної терапії Державної установи «Науково-практичний центр ендоваскулярної нейрорентгенохірургії НАМН України»
ORCID:https://orcid.org/0000-0002-5113-5082,
e-mail: nadja_ch@ukr.net

BASIC APPROACHES TO CONTINUING EDUCATION OF ANESTHESIOLOGISTS-RESUSCITATORS IN NORTH AMERICA

Formulation and substantiation of the urgency of the problem. The systems of continuing professional education of anesthesiologists- resuscitators in North America (the United States of America and Canada) are a complex unity, the components of which are interconnected and interact and operate on the basis of the idea of lifelong learning. The elements of this unity are in the network connection that we trace between the systems of continuing professional education in the United States and Canada. The development and functioning of the system of continuous professional training of anesthesiologists-resuscitators is due to socio-economic processes in the context of globalization, internationalization and integration taking place at the global level. They depend on a set of historical, cultural, demographic, economic and political factors that have developed in North America, as well as dynamic changes in social and individual needs of the individual. In order to study the leading principles and features, as well as to determine the prospects for the use of certain aspects in the system of continuous professional preparation of anesthesiologists-resuscitators in Ukraine, we consider continuous professional preparation of anesthesiologists-resuscitators in North America as a holistic, systemic, continuous phenomenon which consists of interconnected structural components and requires a comprehensive system analysis.

The basis for the conceptual understanding of continuous professional preparation of anesthesiologists-resuscitators in North America is the statement that the activity of anesthesiologist-resuscitator is a dialectical unity of his professional and personal principles. Based on this provision, the construction of knowledge about the subject of research takes into account not only the content, scientific methods and principles of professional pedagogy, within which the study of continuous training of anesthesiologists-resuscitators but also knowledge of pedagogical psychology, sociology, culturology that are connected with the study of objective and subjective factors, determinants of continuous training of anesthesiologists-resuscitators in North America.

The system of professional preparation of anesthesiologists-resuscitators of each country is a component of the world education system, a powerful factor in the development of productive forces of society and spiritual culture of the people, so its scientific knowledge requires a systematic approach, and improvement is impossible without comparative analysis of professional preparation of anesthesiologists-resuscitators in different countries around the world, including the United States and Canada. This necessitated analytical research on the problem of professional preparation of competent anesthesiologists-resuscitators in highly developed countries and evaluating the activities of educational institutions in the system of higher medical education and in the system of postgraduate education.

Analysis of recent research and publications. The analysis of scientific works of

© Чабанович Н.Б., 2022